



DARBO SANTYKIŲ  
IR VALSTYBINIO  
SOCIALINIO DRAUDIMO  
TEISINIS-ADMINISTRACINIS  
MODELIS

# Projekto „Lietuvos socialinio modelio, apimančio užimtumo didinimą, darbo santykių reglamentavimo tobulinimą ir socialinio draudimo tvarumą sukūrimas“ viešinio renginys

DARBO SANTYKIŲ IR VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO TEISINIO –  
ADMINISTRACINIO MODELIO REZULTATŲ PRISTATYMAS

2014 m. gruodžio 15 d.





DARBO SANTYKIŲ  
IR VALSTYBINIO  
SOCIALINIO DRAUDIMO  
TEISINIS–ADMINISTRACINIS  
MODELIS

# Naujos užimtumo formos naujo darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinio – administracinio modelio kontekste

dr. Ieva Povilaitienė



# Užimtumo didinimas, kaip socialinio modelio tikslas



Užimtumo didinimo kaip vieno svarbiausių socialinio modelio tikslo siekiama šiais būdais:

- sudarant patrauklias galimybes pasirinkti tinkamą darbo santykio modelį darbo santykių rėmuose – per darbo sutarčių rūšių įvairovę;
- išplečiant galimybes užsiimti legalia darbine veikla per kitas užimtumo formas;
- įtvirtinant skaidrią užimtumo formų sistemą naujame Užimtumo įstatyme.

# Veiklos priskyrimo *užimtumui* kriterijai



Įvardinat atitinkamą asmens veiklą kaip užimtumo formą, vertinti šie kriterijai:

- 1) Kaip (koku įstatymu) yra sureguliuota atitinkama užimtumo forma šiuo metu
- 2) tik legalia veikla užsiimantis asmuo yra *užimtas*, o nelegalia – ne (nepaisant to, kad iš šios nelegalios veiklos jis gali gauti pragyvenimo lėšų)
- 3) užimtumas gali būti tik atlygintinas, tiek ir neatlygintinas
- 4) kiek savo laiko asmuo skiria tam tikrai veiklai
- 5) kokią dalį pajamų sudaro pajamos iš asmens veiklos tam, kad asmuo būtų *užimtas*

ARBA

kokią kitą naudą asmuo gauna iš šios veiklos

# Teisės aktai, nustatantys užimtumo formas



Atlygintiną užimtumą reguliuoja:

- Užimtumą ***darbo sutarties ir jai prilygintų santykių forma*** nustato šie teisės aktai Darbo kodeksas, Valstybės tarnybos įstatymas, įvairūs statutai, Teismų įstatymas ir t.t.
- Užimtumą ***įsteigus juridinį asmenį ar kitą organizacinę struktūrą*** reguliuoja Individualių įmonių, Ūkinių bendrijų, Akcinių bendrovių Šeimynų ir kt. įstatymai;
- ***Savarankišką veiklą (užimtumą)*** reguliuoja Gyventojų pajamų mokesčio, Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Advokatūros, Notariato, Antstolių įstatymai, LRV 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797 Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos;
- Užimtumą, susijusį su ***bausmių vykdymu***, reguliuoja BVK.

# Teisės aktai, nustatantys užimtumo formas



***Neatlygintiną užimtumą*** reguliuoja šie teisės aktai:

- Užimtumo rėmimo įstatymas;
- Valstybinio socialinio draudimo įstatymas;
- Savanoriškos veiklos įstatymas;
- Reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatymas;
- Psichikos sveikatos priežiūros įstatymas;
- Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas.

# Teisės aktai, nustatantys užimtumo formas



Ar užimtų asmenų kategorijai turi būti priskirti **kiti asmenys, kurie gauna pragyvenimo lėšų iš įvairių šaltinių**, draudžiami tam tikromis socialinio draudimo rūšimis (arba ne), moka gyventojų pajamų mokestį:

- 1) dvasininkai;
- 2) vienuoliai;
- 3) meno kūrėjai;
- 4) doktorantai;
- 5) asmenys, atlygintinai einantys narystės pagrindu renkamasias pareigas ar paskirti į savivaldybių, apylinkių rinkimų ir miestų, rajonų, apylinkių referendumo komisijas;
- 6) globėjai, tam tikrų valstybės tarnautojų ir pareigūnų sutuoktiniai;
- 7) juridinių asmenų valdymo organų nariai;
- 8) juridinio asmens dalyviai, gaunantys pajamas iš pelno?

# Teisės aktai, nustatantys užimtumo formas



Apibendrinus, šiuo metu užimtumo formas reguliuoja skirtingų sričių ir skirtingos teisinės galios norminiai teisės aktai:

- mokestiniai įstatymai ir jų pagrindu priimti poįstatyminiai teisės aktai;
- valstybinį socialinį draudimą reguliuojantys teisės aktai;
- įvairias juridinių asmenų teises formas reguliuojantys įstatymai;
- ir tik dalį jų – darbo teisinius santykius ar su jais susijusius santykius reguliuoja darbo įstatymai bei Užimtumo rėmimo įstatymas.



# Esamos užimtumo formų sistemos problemos



Nepaisant, atrodytų, tokio *gausaus* reguliavimo, esamam modeliui būdingos šios problemos:

- Skirtingas yra užimtumo formų klasifikavimas, pagrįstas tik doktrina;
- Skirtingas užimtumo formų reguliavimo intensyvumas;
- Pasigendama bendrumo tiek pajamų apmokestinimo, tiek valstybinio socialinio draudimo srityje;
- Pasigendama bendrumo tiek ir konstruojant valstybės požiūrį į pagalbą tokiems asmenims gyvenimiškos rizikos atvejais, tiek ir ieškant pagrįsto balanso tarp šių asmenų dalyvavimo socialinio draudimo ir socialinės apsaugos sistemose.

# Ar tinkamas užimtumo formų reguliavimo modelis?



Galiojantis užimtumo formų reguliavimo modelis tobulinamas šiomis kryptimis:

- Siekiant, kad maksimaliai visos užimtumo formos atsirastų „savo vietoje“, taip **sumažinant galimybes joms patekti į nedeklaruotą užimtumą šešėlyje arba į nelegalaus darbo kategoriją;**
- Siekiant sukurti naujas, patrauklias užimtumo formas;
- Siekiant sureguliuoti užimtumo formas aiškiai, suprantamai ir sistemiškai;
- Siekiant sudaryti prielaidas **sistemiškam apmokestinimui** gyventojų pajamų mokesčiu ir **draudimui** valstybiniu socialiniu draudimu atsižvelgiant į grupę, kuriai priskirta atitinkama užimtumo forma.

# Svarbiausios sąvokos



**Užimtumas** apibrėžiamas šiais požymiais:

- 1) Tai atlygintina arba neatlyginta teisėta fizinio asmens veikla,
- 2) Kuri gali būti savarankiška, iš dalies savarankiška arba priklausoma, ir
- 3) kuria fizinis asmuo:
  - a) užsidirba pragyvenimo lėšų, veikla,
  - b) kuria fizinis asmuo užsiima siekdamas įgyti darbinių ar profesinių įgūdžių arba
  - c) kita tęstinė veikla, kurią fizinis asmuo vykdo įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka.

**Savarankiška veikla** – tęstinė fizinio asmens veikla, kuri pagal savo pobūdį ir turinį neturi darbo santykiams ir su jais susijusiems santykiams būdingo darbą atliekančio asmens pavaldumo asmeniui, kurio naudai yra atliekamas darbas, požymio. Savarankiška veikla yra laikoma ir *iš dalies savarankiška veikla*, kai fizinis asmuo daugiau kaip 3 (*alternatyva: 6*) mėnesius iš eilės paslaugas teikia ar darbus atlieka iš esmės vienam ir tam pačiam paslaugų ar darbų gavėjui.

# Svarbiausios sąvokos



**Savarankiška veikla** atitinka šiuos požymius:

- 1) tai tęstinė fizinio asmens veikla, kuri
- 2) pagal savo pobūdį ir turinį neturi darbo santykiams ir su jais susijusiems santykiams būdingo darbą atliekančio asmens pavaldumo asmeniui, kurio naudai yra atliekamas darbas, požymio;
- 3) savarankiška veikla yra laikoma ir *iš dalies savarankiška veikla*, kai fizinis asmuo daugiau kaip 3 (*alternatyva: 6*) mėnesius iš eilės paslaugas teikia ar darbus atlieka iš esmės vienam ir tam pačiam paslaugų ar darbų gavėjui.

**Tęstinė veikla** – fizinio asmens veikla, kuriai yra būdingas tęstinumas laike ir (ar) vykdomos veiklos pasikartojamumas bei galimybė tokią veiklą vykdyti ateityje.



# Individualios veiklos reguliavimo ypatumai

Individuali veikla (tęstinė savarankiška fizinio asmens veikla) galima užsiimti viena iš šių veiklos formų:

- įsigijus verslo liudijimą;
- *pagal veiklos kvitus*;
- įsiregistravus individualią veiklą mokesčių įstatymų nustatyta tvarka.

Veikla pagal veiklos kvitus galės būti vykdoma:

- teikiant namų ūkio priežiūros, vaikų, neįgalių ir kitų asmenų priežiūros paslaugas sudarius paslaugų sutartį.
- teikiant žemės ir miškininkystės paslaugas Žemės ūkio ir miškininkystės teikimo pagal paslaugų kvitą įstatymo nustatyta tvarka.

Verslo liudijimų išdavimo tvarką pavedama reguliuoti Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai.

Visais kitais atvejais išlieka privaloma registracija ir veiklos vykdymas tik turint individualios veiklos pažymą.

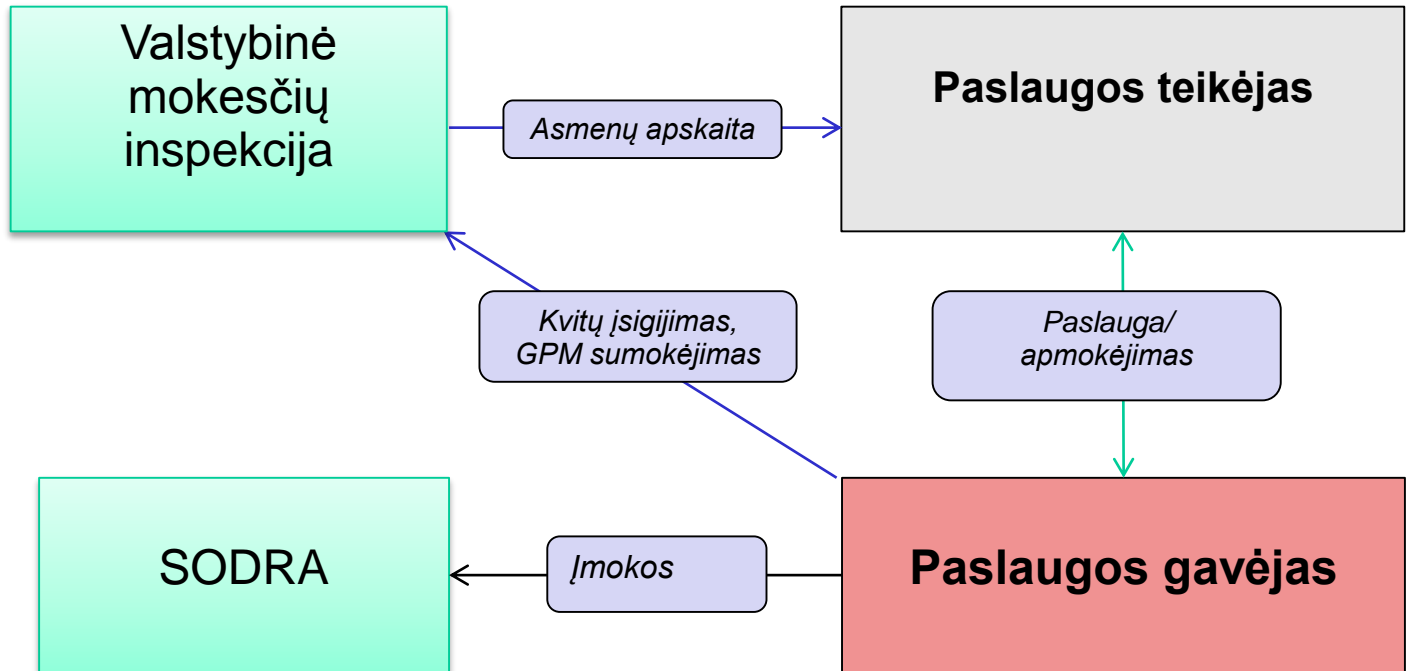


# Nauja užimtumo forma - veikla pagal veiklos kvitus

*Nauja forma* - teikiant namų ūkio priežiūros (gyvenamųjų patalpų tvarkymo, einamųjų namų ūkio darbų, smulkaus remonto, sodo ir (ar) aplinkos priežiūros, maisto gaminimo), vaikų, neįgalių ir kitų asmenų priežiūros paslaugas sudarius paslaugų sutartį:

- veikla „išimama“ iš veiklos pagal verslo liudijimą sferos;
- paslaugų pagal veiklos kvitus administravimas perkeliamas paslaugos gavėjui;
- nuo veiklą pagal veiklos kvitus vykdančiam asmeniui pagal paslaugų sutartį išmokėtų sumų GPM ir VSD įmokas apskaičiuoti ir sumokėti pavedama paslaugos gavėjui, tačiau siekiama ir lengvatinio paslaugų gavėjų pajamų apmokestinimo

# Nauja užimtumo forma - veikla pagal veiklos kvitus



# Veiklos pagal veiklos kvitus, kaip naujų darbo vietų kūrimo priemonės, privalumai ir trūkumai



## *Privalumai:*

- mažinamas „šešėlis“, nes sudaromos geresnės prielaidos teikti namų ūkio priežiūros, vaikų, neįgalių ir kitų asmenų priežiūros paslaugas sudarius paslaugų sutartį;
- veikla „išimama“ iš veiklos pagal verslo liudijimą sferos, tačiau išlieka individualios veiklos kategorijoje, todėl nereikalingas įsisteigimas siekiant verstis šia veikla;
- siekiama lengvatinio paslaugų gavėjų pajamų apmokestinimo, taip skatinant ir paslaugų gavėjų naudojimąsi tokiomis paslaugomis.



# Veiklos pagal veiklos kvitus, kaip naujų darbo vietų kūrimo priemonės, privalumai ir trūkumai



## *Trūkumai:*

- Paslaugos gavėjams gali būti nepatrauklu naudotis tokiomis paslaugomis, nes paslaugų pagal veiklos kvitus administravimas perkeliamas paslaugos gavėjui: kvitų išdavimas, pildymas, apskaita pavedama paslaugos gavėjui;
- nuo veiklą pagal veiklos kvitus vykdančiam asmeniui pagal paslaugų sutartį išmokėtų sumų GPM ir VSD įmokas apskaičiuoti ir sumokėti pavedama paslaugos gavėjui, tai irgi sukuria nepatrauklią administracinę našta paslaugos gavėjui.

# Užimtumas, susijęs su juridinio asmens veikla



Fizinis asmuo bus laikomas užimtu taip pat, jeigu jis **bus įsteigęs** arba bus juridinio asmens **dalyvis** ar dalyvaus kitos organizacinės struktūros veikloje arba vykdys šią **veiklą, kitaip susijusią** su veikla juridiniame asmenyje:

- individualios įmonės savininkas;
- mažosios bendrijos, tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos tikrasis narys;
- **partneris pagal jungtinės veiklos sutartį**, išskyrus ūkininko partnerį (kai įnašas yra žinios, įgūdžiai);
- **juridinio asmens valdymo organo narys** ir už šią savo veiklą gauna atlyginimą (tantjemas, užmokestį ir pan.);
- yra kooperatinės bendrovės narys, kuris vykdo ūkines operacijas su kooperatine bendrove;
- yra šeimynos dalyvis.

# Užimtumas, susijęs su juridinio asmens veikla



Tačiau užimtu nebus laikomas asmuo, kuris:

- daugiau kaip 6 mėnesius iš eilės negauna pajamų iš veiklos įsteigus juridinį asmenį ar kitą organizacinę struktūrą arba veiklos, kitaip susijusios su veikla juridiniame asmenyje arba
- pajamos iš šios veiklos per 3 mėnesių iš eilės laikotarpį neviršija 3 Vyriausybės patvirtintos minimaliosios mėnesinės algos dydžių

Svarstyti, ar užimtų asmenų kategorijai priskirtinas juridinio asmens dalyvis, kuris turi teisę į juridinio asmens pelno dalį (dividendą), *jeigu iš tokios veiklos fizinio asmens per vienerius metus gaunamų pajamų suma viršija 3600 eurų sumą.*



KLAUSIMAI?